



HUGVÍSINDASVIÐ

# Heimspækilegar áskoranir á farsóttartímum



Menning Samfélag Stjórnmal Menntun

## Efnisorð:

Heimspæki, COVID-19, siðfræði og stjórnmálaheimspæki, þekkingarfræði og vísindaheimspæki, heimssfaraldur

## Rannsóknarteymi

- Eyja Margrét Brynjarsdóttir, prófessor í heimspæki
- Finnur Ulf Dellsén, dósent í heimspæki
- Vilhjálmur Árnason, prófessor í heimspæki

## Nemendur

- Ásthildur Gyða Garðarsdóttir
- Hörður Brynjar Halldórsson
- Victor Karl Magnússon
- Vigdís Hafliðadóttir

## Samstarfsaðilar

- Siðfræðistofnun Háskóla Íslands:** Siðfræðistofnun sér nemendum fyrir vinnuáðstöðu og mun birta niðurstöður á heimasíðu sinni.
- dAton:** dAton er nýsköpunar- og gagnagreiningarfyrirtæki sem sérhæfir sig í að þróa lausnir og leiðir fyrir fyrirtæki og stofnanir til að nálgast mikið magn upplýsinga sem gerir þeim kleift að taka betri ákvarðanir. Starfsmenn verkefnisins hafa aðgang að gögnum sem dAton hefur safnað saman um COVID-19 og annað tengt farsóttartímum.
- Visindavefurinn:** Starfsmenn verkefnisins skrifa svör eða stutta pistla sem birtast á Visindavefnum. Visindavefurinn hefur sett á laggjarnar sérstaka ritnefnd sem hefur umsjón með efni tengdu COVID-19 farsóttartímum undir yfirskriftinni *Framlag vísindasamfélagsins — upplýst umræða um COVID-19*.
- Landlæknisembættistöð:** Starfsmenn verkefnisins taka viðtöl við aðila hjá Landlæknisembættistöð til að fá betri mynd af ýmsum áskorunum er varða COVID-19.
- Kvenréttindafélag Íslands:** Starfsmenn verkefnisins taka viðtöl við aðila hjá Kvenréttindafélaginu til að fá betri mynd af ýmsum áskorunum er varða COVID-19.

## Lýsing á rannsókninni

- COVID-19 farsóttartími hefur vakið margar áleitnar grundvallarspurningar um ákvarðanir stjórnvalda, siðferðileg álitamál í heilbrigðisgeiranum, réttindi og skyldur almennings, mat á áhættu og mismunandi hagsmunum, upplýsingagjöf til almennings og traust til vísinda.
- Þetta verkefni snýst um að skoða COVID-19 farsóttartími og viðbrögðin við honum út frá þeim undirsviðum heimspækkinnar sem helst snerta á þeim álitamálum sem upp koma: **hagnýtri siðfræði, stjórnmálaheimspæki, feminískri heimspæki og þekkingarfræði/ vísindaheimspæki**.
- Verkefnið felst í skrásetningu og greiningu helstu atburða og álitamála sem upp hafa komið í tengslum við farsóttartími og siðferðilegu sjónarhorni.
- Hér kemur í ljós hvað það er **margin ólíkir hagsmunir** í húfi og margin áhrifaþættir sem koma við sögu.
- Í þessu samhengi er rætt um **samspil einkaaðila og stjórnvalda**.
- Það er sérstaða Íslands að hafa fengið hjálpar frá **Íslenskri Erfðagreiningu**, sem er stóri leikarinn á sviðinu. Ákvörðun um að taka þátt var tímabundið dregin til baka vegna ágreinings um eftirlitshlutverk Vísindasiðanefndar með verkefni og hvort líta ætti á það sem rannsókn. Þessi staða dregur fram hversu **háð** íslensk stjórnvöld eru að einhverju leyti **þessu fyrirtæki** en getur einnig varpað ljósi á íslenskt samfélag.
- Fleiri dæmi eru ýmsar ákvarðanir um **lokani fyrirtækja og stofnana** og þeir hagsmunir og áhættumat sem hafa þarft til hljóðnir þar, sem og þróun umræðu um farsóttartími út frá aðgengi almennings að upplýsingum, mati á þeim og áhrifa þeirra á hegðun almennings og afstöðu.
- Einnig hefur verið mikið **kapphlaup um allan heim að safna að sér tengdum varningi**, eins og öndunarvarlur og grímu. Hér er mikilvægt að skoða hvernig þjóðir ættu að koma sér saman um að dreifa þessum varningi í framtíðinni.

## Aðferðafræði

Í meginatriðum er tvönn konar aðferðafræði beitt í verkefni:

- Annars vegar er upplýsinga um heimspækileg og siðferðileg álitamál í tengslum við COVID-19 aflað með skipulegum hætti með aðstoð **fjölmiðlagagnabanka**. Svo vill til að nú þegar hefur gagnabanka sem einblínir á COVID-19 verið komið upp á vegum fyrirtækisins dAton. Einnig verða tekin **sjú til átta viðtöl við nokkra lykilaðila** sem fengist hafa við erfiða ákvarðanatöku, sem og miðlun upplýsinga til almennings varðandi COVID-19, svo sem innan heilbrigðiskerfisins, í stjórnsýslu og úr vísindasamfélaginu. Þar má nefna landlækni, sóttvarmalækni, Kvenréttindafélag Íslands, Íslenska erfðagreiningu og stjórnmálafólk. Áður en viðtölin eiga sér stað þarf að fylgjast með **fréttafutningi** til að afla upplýsinga svo hægt sé að meta hvaða spurningar eru mikilvægar en aðrar.
- Hins vegar er greiningartækjum og kenningum heimspækkinnar beitt á þau heimspækilegu og siðferðilegu álitamál sem koma í ljós. Hér er t.d. um að ræða skipulega **textagreiningu á texta í anda gagnrýnnar hugsunar**, með sérstakri áherslu á röksemdir og rökfærslur, sem og greiningu á siðferðilegum þáttum málefanna sem sjaldan eru dregin fram í opinberri umræðu með skipulegum hætti, þótt þau séu alltumlykjandi. Einnig er stuðst við kynjahæmspækileg sjónarmið, m.a. vegna aukins álags sem farsóttartími hefur valdið hjá konum. Þá verða heimspækilegar aðferðir notaðar til að **skoða sambandi milli upplýsingamiðlunar**, svo sem í stöðuskýrslum Embættis landlæknis, samfélags- og fjölmiðlaumræðna, ákvarðanatöku og stefnumótun.



Rannsóknarteymi. Frá vinstri: Hörður Brynjar Halldórsson, Eyja Margrét Brynjarsdóttir, Vigdís Hafliðadóttir, Vilhjálmur Árnason, Ásthildur Gyða Garðarsdóttir og Victor Karl Magnússon. Á myndina vantar Finn Ulf Dellsén. Mynd: Kristinn Ingvarsson

## Samantekt af áhrifaþáttum – Framlag til samfélags

- Framlag til samfélags í þessu verkefni snýst um að safna upplýsingum og greina fyrir framtíðina. Það er mikið til af upplýsingum og sía þarf út gagnlegar upplýsingar sem hægt er að vinna með. Verkefnið mun **auðvelda heimspækigum og öðru vísindafólki að vinna með gögnin í framtíðinni**.
- Hagsmunaaðilar** eru því sérstaklega **kenningar í heimspæki** sem geta nálgast efni til kennslu frá svörum á Visindavefnum en einnig **rannsakendur**, sérstaklega í heimspæki, stjórnmálafræði og félagsálfræði og **stjórnmálamenn** sem vinna að **stefnumótun og lagafrumvörpum**.
- Rannsakendur verkefnisins ætla að vekja athygli á spurningum sem fengu ekki nógu mikla umræðu og **einfalda svör við erfiðum siðferðilegum spurningum**. Dæmi eru **verklagsreglur um forgang á Landspítalanum**, sem hafa ekki verið í almennri umræðu.
- Niðurstöður geta gagnast í framtíðinni við að **meta áhrif af samskonar aðstöðum á tiltekna hópa samfélagsins og gera viðeigandi ráðstafanir fyrirfram**.
- Almennur lærdómur verkefnisins er að **við þurfum að geta verið gagnrýnin** um það sem á sér stað og vera opinská um það sem má gera betur og hefði mátt **Heimildir**.
- Bára Huld Beck. (2020, 19. júlí). Afleiðingar farsóttartímis aðrir afrikari í verr stöddum samfélögum. *Kjarninn*. Sótt frá <https://www.mbl.is/frettir/2020-07-16-afleidningar-farsottartimsins-mismunandi-efir-thvi-hvar-vid-erum-stodd-i-heiminum/>
- Hildur Margrét Jóhannsdóttir. (2020, 08. júní). Styrkja rannsóknir á áhrifum COVID-19. *RÚV*. Sótt frá <https://www.ruv.is/fretti/2020/06/08/styrkja-rannsoknir-a-ahrifum-covid-19>
- Hörður Brynjar Halldórsson. (2020, 28. ágúst). Af hverju ætti ég að virða tveggja metra regluna ef aðrir gera það ekki? *Visindavefurinn*. Sótt frá <http://visindavefur.is/svar.php?id=79917>
- Pétur Magnússon. (2020, 19. júlí). Heimspækinemar rannsaka farsóttartími. *MBL*. Sótt frá <https://www.mbl.is/folk/frettir/2020/07/19/heimspækinemar-rannsaka-farsottartimi/>
- Rýna í viðbrögð við kófinu út frá sjónarholi. (2020, 13. júlí). *Háskóli Íslands*. Sótt frá <https://www.hi.is/frettir/ryna-i-vidbrogd-vid-kofinu-ut-fra-sjonarholi-heimspækinemar>
- Vigdís Hafliðadóttir. (2020, 17. ágúst). Af hverju skerðir ríkið réttindi fólks vegna COVID-19? *Visindavefurinn*. Sótt frá <http://visindavefur.is/svar.php?id=79836>

Tengiliður: Eyja Margrét Brynjarsdóttir (eyjabryn@hi.is)



Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna



Unnið samári 2020



HÁSKÓLI ÍSLANDS